

AJÁNLO

REGISZTRÁLHATÓ-E AZ IDENTITÁS?

Szükséges-e a kisebbségi különjogok megadásához a jogalanyok azonosítása? Egy döntően a személyi elven szerveződő autonómiamodellel megvalósulhat-e a kisebbségi névjegyzékek hiányában? Összeegyeztethető-e a kisebbségi hovatartozás regisztrálása az adatvédelmi szabályozással? Megengedhető-e a nemzetiségi hovatartozás meghatározásának objektív kritériumokhoz kötése? Ezekkel az aktuális kérdésekkel foglalkozik a kötet, mely az MTA Jogtudományi Intézete és a Kisebbségkutató Intézet által közösen rendezett konferencián elhangzott előadásokra épül. A feltett kérdések kapcsán két jól körülhatárolható álláspont alakult ki. Az egyik szerint az információs önrendelkezési jogból, mely alapvető individuális jog, az identitás nyilvántartásának tilalma vagy korlátozása következik, s ezt csak erősíti az állammal szembeni bizalmatlanság, ugyanis itt, Közép-Európában hagyományosan kisebbségellenesek az államok. A másik álláspont szerint a regisztráció a kisebbségek érdekét szolgálja, nem lehetséges a visszaélések nélküli pozitív diszkrimináció, ha nincsenek meg a kisebbséghez tartozás minimális objektív feltételei.

A kötet tanulmányai általában regisztrációpártiak. Majtényi Balázs nyitó tanulmányában ezt a következőképpen indokolja: „A személyi autonómia működéséhez szükséges, hogy létrejöjjön a kisebbségi választópolgárok »szavazói névjegyzéke«, ennek hiánya ugyanis az autonómia intézményeinek legitimitását is kétségessé teheti.” Tóth Judit szerint a hazai felemás, kettős mércét alkalmazó és erősen hézagos szabályozás sérti a jogbiztonságot és az alapjogok érvényesítését is. Véleménye szerint a többség és a kisebbség számára is elfogadható alkotmányos regisztrációs modellel kialakítására van szükség, amely egységes elveket követ a nemzeti és etnikai identitás szabad vállalása, valamint a kisebbségben lévő jogalanyok azonosítása terén, függetlenül attól, hogy magyar vagy nem magyar nemzetiségűről, külföldiről vagy belföldiről van-e szó.

A regisztrációval kapcsolatos vélemények változóban vannak. Majtényi László olyan választási nyilvántartási rendszer mellett érvel, melyben maguk a kisebbségi közjogi testületek az adatkezelők, s e tevékenységüket szigorú ellenőrzés mellett, a célhoz kötöttség elvének betartásával, az érintettek önrendelkezési jogának elismerése mellett és az adatbiztonság magas szintjét biztosítva végzik, az állami közigazgatás, a választási szervek pedig pusztán adatfeldolgozói

tevékenységet folytathatnak, a megalkotandó szektorális adatvédelmi törvény keretei között.

Ifj. Korhecz Tamás a magyar, a szlovén és a jugoszláviai kisebbségi önkormányzati rendszer összehasonlítása után arra a következtetésre jut, hogy a magyar választási modellel alkalmatlan a kisebbségi akarat demokratikus megjelenítésére. „A jelenlegi szabályozás [...] nem általános, hanem »többszörös« választójogot biztosít kisebbséginek és többséginek egyaránt, hiszen, mondjuk, egy budapesti választópolgár közel tucatnyi különböző kisebbségi önkormányzati választáson voksolhat egyszerre.” Korhecz szerint az az érv, hogy a kisebbségi önkormányzati választások során az aktív és passzív választójogot azért nem lehet csupán az adott kisebbségek tagjaira korlátozni, mert ez megkövetelné az adott kisebbséghez tartozó polgárok valamilyen megkülönböztetését, nyilvántartásba vételét, ami ellentétes lenne az identitásválasztás szabadságával és a személyes adatok védelmével, összemosza a szabad identitásválasztás és az identitás fogalmait. „Függetlenül attól, hogy a magyar törvényhozás a kisebbséghez tartozást kizárólag az egyén szabad akaratától tette függővé, ez nem akadályozza egy olyan választási szabályozásnak, amely a kisebbséghez tartozástól tenné függővé a választásokon való részvételt. Hiszen ezek a jogszabályok csupán azt biztosítják, hogy mindenki szabadon döntheti el, objektív ismérvek hiányában, hogy mely nemzethez vagy kisebbséghez tartozik, de nem korlátozza azt, hogy mindenki önkéntesen megadja, sőt regisztrálja ezt az identitást”

(Szerk. Halász Iván, Majtényi Balázs
Gondolat–MTA Jogtudományi Intézete
Budapest, 2003.

311 oldal, 1980 forint)

MEGBÉKÉLÉS ÉS JÓVÁTÉTEL. KÉZIKÖNYV A HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSRÓL

A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete a hagyományos jogi, eljárási vagy más szociális jóléti megközelítésekhez képest az igazságszolgáltatás eltérő megközelítését kínálja és javasolja a fennálló büntető igazságszolgáltatási rendszer végleges kiváltását is. A helyreállító igazságszolgáltatás szerint a bűncselekmény olyan interperszonális konfliktus, amely zavart, károkat és sérelmeket okoz az emberi kapcsolatokban. A bűncselekmény tehát nem más, mint az em-

berek és az emberi kapcsolatok megsértése. Ez a meghatározás nagyon különbözik attól, mint amikor a bűncselekményt az állam vagy a társadalom egésze elleni támadásként fogják fel. E nézetrendszer szerint a bűncselekmény személyes sérelem, ezért az igazságszolgáltatásnak ki kell terjednie az e sérelmek helyrehozására tett kísérletre. A helyreállító igazságszolgáltatás célja a sebek begyógyítása, az emberekben és kapcsolataikban okozott kár jóvátétele.

Amióta jogszabályok védik a biztonságot és méltányosságot az emberi kapcsolatokban, az állam szerepe nem lehet más, mint hogy bátorítsa polgárainak egymás közötti közvetlen, személyes felelősségvállalását, amikor csak lehetséges. A kormánynak meg kell tennie mindent a sérelmek orvoslásának támogatásáért és védelmeznie kell az állampolgárok biztonságát, a hivatalos jogi rendszert csak akkor alkalmazva, ha az önkéntes megoldások nem lehetségesek.

A helyreállító igazságszolgáltatásról többnyire csak a büntető igazságszolgáltatással összefüggésben szoktak beszélni, de kevés szó esik arról, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás különféle intézményeinek alkalmazása megoldást kínálhat arra a Magyarországon egyre gyakrabban felmerülő dilemmára is, hogy vajon mit lehet és kell tenni azokkal a gyermekkorúakkal, akik – szerencsére – tizennégy éves koruk alatt nem büntethetők, de sajnálatos módon nem alakult ki a számukra megfelelő intézmény- és szolgáltatási rendszer. Ez abban segítene, hogy a gyermekkorúként elkövetett cselekményekből tanuljon az elkövető, személyisége jó irányba alakuljon, és a vétőképes kort elérve ne találkozzon immár fiatakorú elkövetőként az igazságszolgáltatással. A könyv szerint a helyreállító igazságszolgáltatás módszere kiváló lehetőséget biztosít a gyermek elkövetők eseteinek kezelésére is.

A könyv Györfi Éva, Paul Mccold, Erős Máté elméleti tanulmányain és Negrea Vidia, Fellegi Borbála, valamint Földes Petra gyakorlati példáin keresztül meggyőzően érvel a közvetítés és az erőszakmentes kommunikáció eszméi mellett.

(Szerk. Herczog Mária
Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek
Budapest, 2003.
270 oldal, 3990 forint)

ÁLLAMTAN. ÍRÁSOK A XX. SZÁZADI ÁLTALÁNOS ÁLLAMTUDOMÁNY KÖRÉBŐL

Takács Péter a magyar jogi oktatás olyan kivételes tanáregyénisége, aki amellett, hogy hosszú ideje igényes szakmai munkát végez (például Hart fordítója), nagyon fontosnak tartja az oktatók és a hallgatók

együttműködését. Ilyen együttműködés gyümölcse volt már az általa szerkesztett és írt *Nehéz jogi esetek* című könyv, és ez a mostani is erre épül.

Ahhoz, hogy valaki ezt a vaskos könyvet a kezébe vegye, erő kell és elszántság. Nemcsak fizikai erő, és nem feltétlenül harci szellem, hanem inkább egyfajta lelki erő ahhoz, hogy beismerjük, mennyi mindent nem tudunk még a modern államról. Ez talán újra és újra olvasásra ösztökél majd.

Amikor egy ilyen nagyszerű hiánypótló kötet megjelenik, általában örülni szoktunk. De ez a „hiánypótlás” most majdnem száz év államtudományi munkáit foglalja össze, csaknem ezer oldalon. Felmerülhet a kérdés: eddig egyáltalán mit nevezhattunk a modern állam elméletének? Ahogy a szerkesztő is utal rá az előszóban, Eötvös József és Concha Győző munkái alapján már nem lehet államtant tanítani. A miskolci „kék tankönyv”, igaz, sok mindenben el tudott igazítani abban, hogy mi tartozhat a modern államtudomány vizsgálódási területéhez, azonban a háttérrel ehhez „csupán” Jellinek, Kelsen vagy Max Weber klasszikus szövegei jelentették. Takács Péter célja az volt, hogy ezt vákuumot korszerű, tematikai szempontból teljességre törekvő, tartalmilag pedig fontos gondolatokat közlő tananyaggal töltsse ki az általános államtudomány legutóbbi évszázadának történetéből.

A könyv három részre tagolódik. Az első az államtan klasszikusai, Jellinek, Kelsen, Meinecke, Max Weber, Smend írásait tartalmazza. A második a modern államról szóló német, osztrák és svájci tankönyvirodalomból válogat, a harmadik részben pedig az alkotmánytan, a politikatudomány vagy a nemzetközi jog irodalmából olyan kérdéseket emelt ki a szerkesztő, mint a hatalommegosztás, a jog gazdasági elmélete, az állam és egyház viszonya. A fejezetekhez három appendix is társul. Az elsőben találhatók a könyv legnagyobb kincsei, Hermann Hellernek a törvény fogalmáról írott tanulmánya, illetve a híres Schmitt–Kelsen-vita az alkotmánybíráskodásról. A másodikban a szuverenitás fogalmáról van szó, a harmadikban pedig az Európai Unióval kapcsolatos államtani kérdésekről.

Takács Péter az államelméletet az egykori általános államtan örökösének tekinti, véleménye szerint a modern államot ma is abban a fogalmi keretben érdemes tanulmányozni, amelyet az államtan keretei között kialakítottak. Az államtan a modern állam általános tudománya, amely azt gondolja magáról, hogy olyan fontos összefüggésekre képes rávilágítani, melyek más tudományok köréből kisiklanak.

Ez a szöveggyűjtemény abból a szempontból hiánypótló, hogy kitágítja a magyar diskurzus határait, remélhetőleg pontosabbá és lényegtörőbbé teszi a későbbi vitákat, elmélyíti és kiszélesíti a magyar nyelvű államelméleti gondolkodás horizontját, tudatos szer-

kesztésmódjával vitát is gerjeszthet, és ez a lényeg. A vita lehetősége pedig adott. Amint azt a nemrégiben megjelent kétkötetes miskolci államelméleti tankönyv is bemutatta, működőképes alternatívái vannak az államtan megközelítésének. *A mérsékelt állam* szerkesztői szerint ugyanis az államelmélet fő kérdése az, hogy rákérdezzon az intézmények létének értelmére, arra, hogy működésük milyen igazolási kérdéseket vet fel. Ezekre a kérdésekre pedig véleményük szerint a politikai filozófia segítségével lehet válaszolni.

A két felfogás között elsősorban módszertani különbség van, a tét az államtudomány körülhatárolása, közelebbről pedig a tudomány és a politika elhatárolása. Az államtan kereteiben gondolkodó szerzők a politikától való elhatárolódást tartják fontosnak, inkább leírják az állam működését, mintsem előírják, hogyan kellene működnie. Amikor Kelsen azt írja, hogy „a tudományos megismerést a politikai értékítélettől a legszigorúbban el kell választani”, azt a folyamatot ítéli el, ahogyan egy pártpolitikai célkitűzés mint „tudományos álláspont” megjelenik. Arról a helyzetről van szó, amikor egy politikai hatalom céljainak megvalósításához a tudományt „adu ászként” kijátssza. Ettől félve Kelsen inkább megmarad a tudományos megismerést és az értékítéletet különválasztó ismeretelméleti dualizmusban anélkül, hogy tagadná a politika államtani jelentőségét. Ebben a módszertani keretben viszont erről nem tud többet mondani. Mindenesetre következhet belőle az is, amit a kötetben szereplő tanulmányában Ludwig Adamovich gondol: véleménye szerint a politikust és a jogtudóst nem lehet szétválasztani, ugyanis „aki bizonyos értékekről meg van győződve, annak nehéz azt tudományos szempontból kidolgozni, mivel ezek az értékek csak szubjektívek és relatívak. Azt is mondhatnánk itt, hogy a hittételek esetében sem volt ez másként.” Nem gondolom, hogy a szerkesztői szándék egy ilyen relativista államtan felé mutat, de a módszertani alapállás ellentmondásosságában benne rejlik ez a lehetőség is.

Egy szó mint száz, remek könyvvel van dolgunk, amelyet nagyon gondos és alapos szerkesztő adott ki a kezei közül. A tanulmányok jegyzeteihez külön szerkesztői megjegyzések társulnak, a szöveggyűjteményt szokatlanul gazdag mutatók teszik tartalmasabbá. Külön érdekesség a jogforrásmutató, amely a kö-

tetben hivatkozott jogszabályok szerint igazítja el az olvasót. A szerkesztők mindent megtettek, most már rajtunk a sor.

*(Szerk. Takács Péter
Szent István Társulat
Budapest, 2003.
962 oldal, 4980 forint)*

KONTROLL JOGTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT 2003/1.

Nagy bátorság és optimizmus kell ahhoz, hogy valaki ma Magyarországon egy új jogi folyóirattal jelentkezzen. A szerkesztők, Badó Attila, Fleck Zoltán, Loss Sándor, Kengyel Miklós, H. Szilágyi István és Vinnai Edina mégis megpróbálkoztak vele, és ezzel egyúttal állást is foglaltak a tömegeket kiszolgáló egyetemekkel szemben.

A lap a KJK-Kerszöv és a jogi karok összefogásával jött létre azzal a céllal, hogy a jog működésével, társadalmi hatásaival és különösen az igazságszolgáltatással kapcsolatban nyújtson publikálási lehetőséget. A szerkesztők a magas színvonal érdekében egyfajta anonim szerkesztési technikát alkalmaznak majd, melynek lényege, hogy a beküldött tanulmányokat a szerkesztők név nélkül megküldik két szakértőnek, akik egytől tízig pontoznak. Az első szám még nem ezzel a módszerrel készült.

A tudományterületek széttöredezetttségét, elszigeteltségét a szociológiai szemlélettel próbálják felszámolni. Ennek a célnak megfelelően a nyitó számban is túlnyomórészt jogszociológiai tanulmányokat olvashatunk: Fleck Zoltán a közép-európai új demokráciák jogalkalmazásáról ír, H. Szilágyi István jogantropológiai írása a romákkal kapcsolatos kutatásokról szól, Bencze Mátyás pedig a jogszociológiának az összehasonlító jogban betöltött szerepét vizsgálja.

A Kontroll nemcsak a szerkesztői szándékkal, de arculatával is szélesebb olvasóközönséget céloz meg, mint megjelenésükben is komor elődei. Címlapfotója a szociológiai érzékenységet hangsúlyozza, a szöveg tördelése, a közbeékelte grafikák pedig arra ösztönzik a belelapozót, hogy alaposabban is átforgassa a kötetet.